

622025

homelands

Two

dom

ov

Eni

Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU

Glavni urednici / Editors-in-Chief
Kristina Toplak, Marijanca Ajša Vižintin

Odgovorna urednica / Editor-in-Charge
Marina Lukšič Hacin

Tehnični urednik / Technical Editor
Tadej Turnšek

Mednarodni uredniški odbor / International Editorial Board
Synnove Bendixsen, Ulf Brunnbauer, Aleš Bučar Ručman, Martin Butler, Daniela I. Caglioti,
Jasna Čapo, Donna Gabaccia, Jure Gombač, Ketil Fred Hansen, Damir Josipovič,
Aleksej Kalc, Jernej Mlekuž, Claudia Morsut, Ikhlas Nouh Osman, Nils Olav Østrem,
Lydia Potts, Maya Povrzanović Frykman, Francesco Della Puppa, Jaka Repič,
Rudi Rizman, Matteo Sanfilippo, Annemarie Steidl, Urška Strle, Adam Walaszek,
Rolf Wörsdörfer, Simona Zavratnik, Janja Žitnik Serafin

Lektoriranje in korektura / Copyediting and proofreading
Jana Renée Wilcoxon (angleški jezik / English)
Tadej Turnšek (slovenski jezik / Slovenian)

Oblikovanje / Design
Anja Žabkar

Prelom / Typesetting
Inadvertising d. o. o.

Založila / Published by
ZRC SAZU, Založba ZRC

Izdal / Issued by
ZRC SAZU, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije /
ZRC SAZU, Slovenian Migration Institute, Založba ZRC

Tisk / Printed by
Birografika BORI d. o. o.

Naklada / Printum
150

Naslov uredništva / Editorial Office Address
INŠTITUT ZA SLOVENSKO IZSELJENSTVO IN MIGRACIJE ZRC SAZU
p. p. 306, SI-1001 Ljubljana, Slovenija
Tel.: +386 (0)1 4706 485; Fax +386 (0)1 4257 802
E-naslov / E-mail: dd-th@zrc-sazu.si
Spletna stran / Website: <https://ojs.zrc-sazu.si/twohomelands>

Revija izhaja s pomočjo Javne agencije za
znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost
Republike Slovenije in Urada Vlade Republike Slovenije
za Slovence v zamejstvu in po svetu /
Financial support: Slovenian Research and Innovation Agency and
Government Office for Slovenians Abroad

»UGOTOVIŠ, KAJ VSE SE DA«: EKONOMSKE PRILOŽNOSTI IN STRATEGIJE PRISELJENIH DRŽAVLJANOV SLOVENIJE V LJUDSKI REPUBLIKI KITAJSKI

Martina Bofulin,^I Miha Kozorog^{II}

COBISS: 1.01

IZVLEČEK

»Ugotoviš, kaj vse se da«: Ekonomske priložnosti in strategije priseljenih državljanov Slovenije v Ljudski republiki Kitajski

Avtorja v prispevku predstavita slovenske državljane na Kitajskem v 21. stoletju. Njihovo maloštevilnost in nacionalno nerazpoznavnost obravnavata kot posebnost v razvijajočih se raziskavah priseljenstva na Kitajskem. Priseljence proučujeta skozi kontrastne vpetosti v ekonomijo in zanje predlagata analitični kategoriji »menadžerji« in »podjetniki«. S prvimi povežeta lokalno umeščanje na podlagi proizvodnih obratov slovenskih podjetij na Kitajskem in težnjo po nacionalnem povezovanju, z drugimi pa iskanje nišnih priložnosti na ogromnem kitajskem trgu. Avtorja naslovita tudi časovnost tega migracijskega procesa in analizirata specifično prepletanje makroekonomskih dejavnikov in osebnih odločitev v okviru tega procesa.

KLJUČNE BESEDE: priseljevanje na Kitajsko, izseljenci, ekspati, skupinjenje, podjetništvo, delovne migracije

ABSTRACT

“You Find Out What’s Possible”: Economic Opportunities and Strategies of Slovenian Citizens Living in the People’s Republic of China

The article focuses on the Slovenian citizens in China in the 21st century. The authors consider their small numbers and national non-recognition as a distinctiveness in the fast-developing field of research on immigration in China. They discuss the immigration of Slovenian citizens through contrasting engagements with the Chinese economy and propose the analytical categories of “managers” and “entrepreneurs.” They link the former to the local emplacement based on the Slovenian companies’ production units in China and the drive for national groupness, and the latter to the search for niche opportunities in the huge Chinese market. The authors also address this temporality of the migration process and detail the interplay between macroeconomic factors and the individual decisions of its protagonists.

KEYWORDS: immigration in China, emigrants, expats, groupness, entrepreneurship, labor migration

^I dr. politologije (etničnih študij); ZRC SAZU, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije, Ljubljana; martina.bofulin@zrc-sazu.si; ORCID <https://orcid.org/0000-0002-1946-3481>

^{II} dr. etnologije; ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje, Ljubljana; miha.kozorog@zrc-sazu.si; ORCID <https://orcid.org/0000-0003-3233-2520>

UVOD

»[K]o smo prišli [na Kitajsko], [vidiš] kako je to iz ene majhne države priti tja, kako [je] potem glede biznisa, kako se moraš dokazovati, mogoče dosti bolj kot nekdo, ki je iz Amerike ali pa Nemčije.«

Pričujoči članek je posvečen priseljenkam in priseljencem¹ na Kitajskem ter njihovim izkušnjam, ki jih ponazarja zgornja izjava enega izmed njih: prišli so iz Evrope, z ekonomskim ciljem, v neznano in slabo prepoznavni. Od pridružitve Ljudske republike Kitajske (v nadaljevanju »Kitajska« ali »LR Kitajska«) Svetovni trgovinski organizaciji (STO) leta 2001 so raziskovalci migracij na Kitajskem postajali vse bolj pozorni na priseljenke iz Evrope (Camenisch & Sutter, 2020). Migracije Evropejcev so bile v pomembni meri povezane z ekonomijo: razglasitvijo politike »odprtih vrat« za tuje investicije leta 1978, pridružitvijo STO, uvajanjem in umikanjem politik ekonomskega protekcionizma v zadnjem desetletju, pandemijo bolezni covid-19. Desetletje po priključitvi STO je zaznamoval visok priliv tujih investicij in z njimi priseljevanje (Farrer, 2019, str. 5), zadnje desetletje in predvsem dobo covida-19 pa tudi zapuščanje Kitajske (Kefala & Lan, 2022). Ob splošnih trendih so bile mednarodne migracije ujete v kompleksna družinska in druga razmerja. O tem govori pričujoča raziskava o slovenskih državljankeh in državljanih na Kitajskem.²

V raziskavah o sodobnem priseljevanju na Kitajsko igra nacionalnost (poleg barve kože) vidno vlogo, pri čemer pričujoča raziskava izstopa z izbiro državljanov Slovenije kot raziskovalnega fokusa. Nacionalnosti »zahodnih« ali »belih« priseljen-
ceev so namreč v kitajski družbi različno zaznavane, kot tudi izražane s težo različnih kulturnih kapitalov priseljenecv različnih nacionalnih pripadnosti. Britanci in Francozi v Šanghaju denimo poustvarjajo imaginarij kolonialne preteklosti v tem mestu (Farrer, 2019), Američani reprezentirajo podjetništvo in uspeh oz. »kitajske sanje« (Kefala & Lan, 2022), Nemci pa (glede na pripovedi sogovornikov) prezenco s korporativno kulturo podjetja, za katerega delajo. Švicarji so po drugi strani številčno slabše vidni, ne pa tudi simbolno, saj ima Švica na Kitajskem status blagovne znamke, starejši Kitajci pa se spominjajo, da je prav ta država med prvimi priznala LR Kitajsko (Camenisch, 2022, str. 134). V duhu spominov imajo starejši tudi pozitivno percepcijo Jugoslavije: večkrat sva ob naključnih srečanjih na ulicah Pekinga, Suzhoua in Šanghaja izkusila, da Jugoslavija tam živi v melodijah iz filmov, kot je Valter brani Sarajevo. Slovenija pa je za razliko od naštetih nerazpoznavna: nanjo ni spominov iz preteklosti in z njo niso povezani kulturni kapitali v obliki blagovnih znamk in kulturnih imaginarijev. Poleg tega je slovenskih državljanov tam le peščica. Zato meniva, da jih v primerjavi z ostalimi evropskimi priseljenci na Kitajskem pomembno

1 V nadaljevanju besedila so izrazi, zapisani v slovnični obliki moškega spola, uporabljeni kot nevtralni in veljajo enakovredno za vse spole.

2 V članku obravnavava vse slovenske državljanke z daljšo izkušnjo prebivanja na Kitajski, ne glede na njihovo etnično izrekanje, zato izraza Slovenci ne uporabljava.

opredeljuje prav ta nerazpoznavnost, ki se na različne načine vpisuje v njihove migracijske strategije.

Druga izrazita poteza raziskav »zahodnjakov« na Kitajskem je težnja po njihovem klasificiranju (gl. Leonard & Lehmann, 2019, str. 8–9; Pieke et al., 2019). Tam so (domnevno) s prav določenimi motivi, na osnovi katerih jih raziskovalci »predalčkajo«. Na primer, »Šanghajlenderji« so iskalci reminiscenc na svetovljane kolonialne dobe (Farrer, 2019), »mladi podjetniki« so iskalci priložnosti za hiter karierni uspeh (Farrer, 2019; Kefala & Lan, 2022), bolj etablirani »podjetniki« zasledujejo dolgoročneje cilje (Camenisch, 2022), »poslovodje«, »menedžerji«, »CEO-ji« večjih podjetij pa so tam spet v drugačni vlogi (Farrer, 2019). Vsaka takšna vloga – oz. s strani raziskovalcev pripoznana vloga – vključuje lastne načine vedanja, komuniciranja, druženja, dela itn., predvsem pa izgrajevanja socialnega okolja. Raziskovalcem je takšno klasificiranje služilo prav za orisovanje socialnih okolij in prepoznavanje stikov med njimi (gl. Farrer, 2019). Klasificiranje torej ni namenjeno samo sebi, ampak ima hevristično vlogo izrisovanja priseljenjskih svetov, zato sva ga uporabila tudi sama. Pri tem se zavedava pasti »predalčkanja«. Tako je problematična že oznaka »priseljenec«, saj nič ne pove o razlogih migracije. Podobno je z oznako *ekspat* (slovenjeno »začasno izseljeni državljan«), kot so se opredeljevali nekateri sogovorniki. Slednjo bi lahko uporabili za vse naše sogovornike, saj so načrtno ohranjali državljanstvo, vezi z matično državo in idejo o vrnitvi, vendar je kljub temu pri posameznikih bolj izstopala svetovljanska odprtost, v smislu, da vrnitve v Slovenijo niso videli kot nujno, saj karijerne priložnosti prepoznavajo tudi kje drugje. Ob tem, da so nekatere kategorije (pre?)splošne, je z bolj ozkimi kategorijami, kot sva jih po literaturi nekaj naštela zgoraj, težava to, da se prekrivajo.

Kljub navedenim težavam s klasificiranjem bova v nadaljevanju opredelila nekatere (izbrane) razlike med državljani Slovenije na Kitajskem, in sicer predvsem razlike, ki sva jih opazila v povezavi z ekonomskimi dejavnostmi (tako proizvodnimi kot potrošniškimi) in z njimi povezanimi družbenimi razmerji. Glede na različno vpetost v kitajsko družbo in glede na različno težnjo po tvorjenju nacionalnih vezi – pri slednjem opazava vpliv gospodarske dejavnosti in (ne)družinskega življenja akterjev – izpostavlja tri kategorije, pri čemer se bova prednostno osredinila na prvi dve: (1) »menedžerji« večjih podjetij z intimnimi in poslovnimi partnerji; (2) »podjetniki« oz. iskalci priložnosti; (3) »sinologi«. Meniva, da bova s takšno klasifikacijo lahko prikazala nekatere dinamike med slovenskimi državljani na Kitajskem, njihovo različno vpetost v lokalna okolja in njihovo ostajanje oziroma odhajanje skozi čas.

Pričujoči članek lahko pogojno umestimo v tradicijo raziskav slovenskega izseljenstva (Čebulj Sajko, 2000; Žigon, 2003; Mikola, 2005; Repič, 2006; Toplak, 2008; Lukšič Hacin & Mlekuž, 2009; Durnik, 2017; Molek, 2019). V mnogih raziskavah o izseljencih je bila pomembna tema »skupnost«: kako Slovenci v določeni državi ohranjajo nacionalno identiteto v okvirih skupnosti, ki je formalizirana v društvi in/ali jo vzdržujejo skozi rituale. Mnoge raziskave so potekale med »tradicionalnimi migranti« v Argentini, Avstraliji, ZDA idr., zato so upoštevale zgodovinski obstoj

migrantskih skupnosti. Pričujoča raziskava pa ni izhajala iz predpostavke in predstave, da obstaja nekakšna skupnost Slovencev na Kitajskem, ampak je za osnovni okvir izbrala hitro rastoče polje raziskav priseljenstva na Kitajskem (glej spodaj). Šele terensko delo je razkrilo, da so nekateri akterji aktivno gojili nacionalne vezi, drugi so bili na obrobju tega prizadevanja, tretji do njega indiferentni. Zgoraj predlagana klasifikacija odraža tudi te tendence.

V naslednjem razdelku bova predstavila raziskavo, sledil bo pregled raziskovanja migracij na Kitajskem, nato pa bova utemeljila predstavljeno klasifikacijo. Sledil bo razdelek o »slovenskih« tovarnah v okolici Suzhoua in težnjah nosilcev te dejavnosti po nacionalnem »skupinjenju«. ³ Nato bova predstavila izbrane primere »podjetnikov«, da bi prikazala različne ekonomske, družbene in osebne pomene, ki jih ti pripisujejo Kitajski. Zaključila bova z diskusijo o kontrastnih odnosih identificiranih kategorij priseljencev do lastne nerazpoznavnosti na Kitajskem, lokalizacije na Kitajskem in v Sloveniji, nacionalnega skupinjenja ter dinamike priseljevanja in zapuščanja Kitajske.

RAZISKAVA

V okviru terenske raziskave na Kitajskem in v Sloveniji, ki je potekala leta 2024, je bila preučevana izkušnja vsakdanjega življenja in počutja (angl. *well-being*) priseljenih na Kitajsko. ⁴ Raziskava temelji na narativnih intervjujih s spremljajočim opazovanjem z udeležbo. Pri narativnem intervjuju sogovornice ali sogovorniki ustvarjajo lastno pripoved na temo, ki jo predlagajo raziskovalci, s čimer razkrivajo lastne vrednote in razumevanja sveta ter izkušnjam in življenjskim odločitvam pripisujejo osebne pomene. Pogovori so se začeli s sprožilci razmišljanja o izbranih temah, npr.: »Povejte nam prosim, kako ste prišli na Kitajsko« ali »Kako izgleda vaš vsakdan na Kitajskem?«. Za specifične podatke, npr. o počutju, smo v zadnjem delu postavljali usmerjena vprašanja.

Izbira metode je bila pogojena z načinom življenja priseljenih, ki so zaradi dela, usklajevanja med poklicnim in družinskim življenjem ter stalnega načrtovanja svojih dejavnosti imeli omejen čas, povrhu pa živijo razkropljeni po različnih mestih, zato smo se za srečanja natančno dogovarjali vnaprej. Na nujnost upravljanja s časom so nas opozarjali tudi sogovorniki, s katerimi smo pogosto govorili kar na delovnem mestu, v gostinskih lokalih na poti med eno in drugo obveznostjo ali celo v

3 Sodobno družboslovje je kritično do esencijalizacije etničnih, nacionalnih in podobnih skupin, zato za prakse in procese tvorjenja nacionalnih vezi in skupin uporablja besedo »skupinjenje« (angl. *groupness*; Brubaker, 2002).

4 Raziskava je del mednarodnega projekta »PopMed-SusDev: Populacijska medicina in trajnostni razvoj«. Skupina raziskovalcev z ZRC SAZU, ki so jo sestavljali Maja Gostič, Marijanca Ajša Vižintin, Nataša Gregorič Bon, Miha Kozorog in vodja Martina Bofulin, je izvedla enomesečno gostovanje na kitajski univerzi Xian Jiatong Liverpool v Suzhouu.

avtomobilu ob razvozu otrok na popoldanske aktivnosti. Sogovornikom smo se želeli kar najbolj prilagoditi, s čimer pa smo obenem dobili dodaten vpogled v njihova življenja, ki je presegal zgolj narativni vidik. Kljub časovnim stiskam smo s sogovorniki pogosto preživeli dobršen del dneva in spoznali njihove družinske člane.

Ker raziskava ni zasnovana kot dolgotrajno terensko opazovanje, ki bi nam omogočilo poglobljeno razumevanje tvorjenja raznolikih identitet in razlik med priseljenci, smo se osredinili na slovenske državljane. Ta maloštevilna skupina kaže nekatere skupne poteze, hkrati pa so življenjske poti in izkušnje Kitajske v njej zelo različne. Glede na podatke Ministrstva za notranje zadeve je bilo ob koncu leta 2023 na Kitajskem 89 slovenskih državljanov (Urad Vlade, 2024). Glede na naše pogovore je skupina pred pandemijo bolezni covid-19 štela vsaj 150 oseb, po podatkih Ministrstva za zunanje zadeve, ki so krožili v medijih, pa okoli 300 oseb (A.S./STA, 2020). Podatki Statističnega urada Republike Slovenije o izselitvah slovenskih državljanov na Kitajsko pa kažejo od leta 2005 naprej več kot 10 izselitev letno, razen leta 2008 (začetek svetovne ekonomske krize) ter 2020 in 2022 (pandemija). Posebej med letoma 2013 in 2019 se je na Kitajsko izselilo okoli 20 oseb letno, največ leta 2017, ko se jih je izselilo skoraj 30 (SURS, 2024).

Sogovornike za raziskavo smo pridobili z metodo snežne kepe in s pomočjo objave poziva za sodelovanje na spletnem komunikacijskem kanalu »Slovenci na Kitajskem« kitajske platforme Weixin. Ta povezuje večino slovensko govorečih oseb, ki živijo ali so živeli na Kitajskem. Med februarjem in septembrom 2024 smo izvedli 23 intervjujev z 21 državljani Slovenije in tremi državljani držav nekdanje Jugoslavije,⁵ od tega devetimi osebami ženskega in petnajstimi osebami moškega spola. Večino intervjujev smo izvedli na Kitajskem, s »povratniki« pa smo jih izvedli v Sloveniji (en intervju je potekal virtualno). Vsi sogovorniki so na Kitajskem v zadnjih desetih letih preživeli vsaj dve leti, večina pa precej dlje. 15 sogovornikov je v času raziskave prebivalo na Kitajskem. S slovenskimi državljani so intervjuji potekali v slovenskem jeziku, z ostalimi pa v hrvaškem ali angleškem. Za pogovore z državljani Hrvaške in Srbije smo se odločili zato, da bi dobili boljši vpogled v to, kaj je specifičnega v izkušnjah državljanov Slovenije. Pogovori so povprečno trajali tri ure, najdaljši pa več kot štiri ure. Vse pogovore (razen enega, pri katerem sogovornik tega ni želel) smo snemali in jih transkribirali (pri neposnetem smo naredili zapiske), vsi so potekali v skladu z evropskimi etičnimi smernicami raziskovalne integritete (ALLEA, 2023).⁶ V pričujočem besedilu sva sogovornike anonimizirala, po potrebi pa sva spremenila tudi njihove osebne identifikatorje. Poleg intervjujev smo v analizo vključili tudi dostopna gradiva, ki so nam jih posredovali sogovorniki.

5 Med načrti za raziskavo je bila tudi primerjava državljanov držav nekdanje Jugoslavije na Kitajskem, vendar nismo uspeli pridobiti dovolj podatkov za sistematično primerjavo.

6 Prepisi intervjujev so shranjeni v arhivu Inštituta za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU in so dostopni raziskovalcem, ki izkažejo legitimni interes.

OBLJUBLJENA DEŽELA? HITER RAZVOJ PRISELJEVANJA NA KITAJSKO

LR Kitajska je vse od svojega nastanka skrbno nadzorovala populacijska gibanja, vključno s priselitvami. V petdesetih in šestdesetih letih 20. stoletja so bili na Kitajskem dobrodošli le strokovnjaki zavezniških sil (predvsem iz Sovjetske zveze) ter posamezni delegati in študenti »prijateljskih« držav (Brady, 2003). S kulturno revolucijo se je še ta maloštevilna populacija izselila in država se je za tujce skoraj popolnoma zaprla (Pieke, 2012). Po smrti Mao Cetunga in korenitih ekonomskih reformah leta 1978 pa je število priseljencev začelo hitro naraščati. Katalizator tega gibanja so bile novo ustanovljene »posebne ekonomske cone« (povečini gre za dele velikih priobalnih mest jugovzhodne Kitajske), v katerih je kitajska oblast vpeljala posebna pravila, ki so pritegnila tuje vlagatelje, s čimer je raslo priseljevanje predstavnikov tujih podjetij. Specifično prostorsko razporeditev priseljencev na Kitajskem je še danes mogoče povezati s temi območji, ki so koncentrirala priseljence (Leonard & Lehmann, 2019).

Na voljo je le malo podatkov o številu priseljencev na Kitajskem. Država je podatke o »tujcih« v census vključila šele leta 2010, pred tem pa so različne podatke zbirale posamezne kitajske agencije (prim. Pieke, 2012). Glede na zadnji census (2020) na Kitajskem živi 845.697 tujih državljanov, kar je skoraj 250.000 več kot leta 2010 (Gov.cn, 2021). Podatki Organizacije združenih narodov (OZN) za leto 2020 navajajo dober milijon priseljencev s tujim državljanstvom (United Nations, 2020), odražajo pa tudi jasen trend povečevanja njihovega števila do leta 2020 (za kasnejše obdobje podatki (še) niso znani). Za drugo najštevilčnejšo državo sveta se zdi milijon skoraj zanemarljiva številka, saj predstavlja le 0,07 odstotka prebivalstva (po podatkih OZN), kar je neprimerljivo z večino razvitih držav. Toda podatki kitajskega censusa so verjetno podcenjeni (Pieke, 2012, str. 45); tudi zato, ker nekateri tuji državljani tam prebivajo na podlagi kratkotrajnih turističnih viz. Navzlic majhnemu relativnemu deležu priseljenih v prebivalstvu Kitajske je specifična teža priseljencev zaradi naraščajočega trenda priseljevanja in skoncentriranosti priseljencev v posameznih urbanih središčih večja, kot bi bilo moč sklepati zgolj iz njihovega števila (Pieke, 2012).

Večina priseljenih prihaja iz sosednjih držav. Manjšina so t. i. »zahodnjaki«, ki prihajajo iz Evrope in severne Amerike, ki pa jih poleg državljanstva v kitajskih imaginarijih pomembno določa fenotip. Večina jih živi v metropolah Kitajske, v t. i. »mestih prvega reda«, kot sta Peking in Šanghaj, pa tudi v manjših, hitro razvijajočih se mestih vzhoda Kitajske (Xiamen, Tianjin, Suzhou, Shenzhen). Omejeni so torej na peščico mest, kjer je njihova prisotnost zaznana tako v preživetvenih in drugih praksah kot v ustvarjanju urbanega utripa, npr. posebnih storitvah in prostorih za priseljence (Farrer, 2019; Leonard & Lehmann, 2019, str. 2).

Kitajska je k zakonodaji na področju priseljevanja pristopila počasi in previdno. Leta 2012 je sprejela Zakon o izstopu in vstopu (*Zhonghua renmin gongheguo chujing rujing guanli fa*), s katerim poskuša sistematično urejati prebivanje, pravice in nadzor nad priseljenimi (Leonard & Lehmann, 2019). Leta 2016 se je Kitajska pridružila

Mednarodni organizaciji za migracije (IOM) in leta 2018 ustanovila posebno agencijo, zadolženo za vprašanja priseljavanja (*Guojia Yimin Guanli*/National Immigration Agency) (Speelman, 2020). Zakon uvaža tudi sistem, ki spominja na t. i. preferenčno pridobitev dovoljenj za prebivanje glede na značilnosti priseljenca, ki ga imajo nekatere druge priseljenke države (npr. Kanada). Tako obstajajo tri kategorije priseljencev: (A) talenti, ki jih je treba pritegniti; (B) kvalificirani in usposobljeni delavci, ki jih je treba zadržati; (C) nekvalificirani delavci, ki jih je treba omejiti (Liu & Ahl, 2018). Te kategorije zakonsko niso podrobneje določene, kar lokalnim oblastem omogoča različne interpretacije. V pomembni meri naj bi na dovoljenja in njihovo trajanje vplivala velikost tujega podjetja, panoga, obseg vlaganj in pozicija na trgu ter vloga iskalca dovoljenja v podjetju (China Briefing, 2014). Država tudi jasno definira vloge imetnikov dovoljenj: imetniki delovnega dovoljenja naj delajo, imetniki družinskega dovoljenja naj bodo doma, imetniki študijskega dovoljenja naj študirajo (Pieke et al., 2019, str. 7). To za številne pomeni težavo, zaradi česar se odločajo za delo na črno. Problem predstavljajo tudi omejene možnosti za dolgotrajnejše bivanje na Kitajskem (t. i. dovoljenje za stalno prebivanje) in nezmožnost bivanja na Kitajskem za upokojene priseljence, ki so na Kitajskem preživeli večji del življenja (prim. Farrer, 2019). Tovrstni pristop vodi v stanje »stalne nestalnosti« (angl. *permanent impermanence*; Lehmann, 2014), ki vpliva na to, kako priseljeni oblikujejo srednjeročne in dolgoročne načrte.

Raziskave o priseljivanju na Kitajskem so zaenkrat zelo omejene, saj je Kitajska veljala za državo izseljevanja (prim. Bofulin, 2022). Na tem hitro razvijajočem polju pa so raziskovalci v zadnjem desetletju objavili več pomembnih etnografskih študij: Angela Lehmann (2014) o priseljenicah v Xiamenu, Gordon Mathews in sodelavci (Mathews et al., 2017) v Guangzhou, James Farrer (2019) o preteklem in sodobnem priseljivanju v Šanghaj, Kumiko Kawashima (2019) pa o japonskih IT strokovnjakih v Dalianu. V smislu poklicnih skupin je največ pozornosti namenjene učiteljem angleščine, saj je ta nekdanji prestižni poklic postajal vse bolj prekaren (Leonard, 2019; Litman, 2021; 2022; Lan, 2022a). Pozornost vzbujajo tudi »ekspati« kot predstavniki tujih podjetij in njihove družine (Ma, 2019). Nastajajo tudi raziskave o pomenu zaznavanja rasnih razlik na Kitajskem, tako »belskosti« kot »črnskosti« (Leonard, 2008; Camenisch, 2022; Lan, 2022a; 2022b; Lan et al., 2022; Ma, 2022; Sier, 2022). Študije spola se posvečajo presečnosti z etnično in nacionalno pripadnostjo (Ma, 2022), kot tudi romantičnim zvezam (Haugen, 2022; Sier, 2022) in porokam (Barabantseva, 2019). Prav tako so šele v povojih raziskave o odnosu kitajske države do priseljencev (Haugen, 2018; Leonard & Lehmann, 2019; Speelman, 2020; Haugen & Speelman, 2022). Trenutno tako največ uvida v priseljivanje na Kitajsko prinašajo prav etnografske raziskave, ki se jim pridružuje tudi najina raziskava.

V ISKANJU NACIONALNE IN PRAGMATIČNE SKUPNOSTI: MENEDŽERJI, MALI (MLADI) PODJETNIKI IN SINOLOGI

Na začetku 21. stoletja je bila na Kitajskem le peščica slovenskih državljanov. Večina je Kitajsko slabo poznala in je imela omejene družbene mreže. Sogovornika, ki sta v mestu Suzhou postavila proizvodnjo za slovensko podjetje, sta večkrat obiskala metropolitanski Šanghaj, saj je bil Suzhou majhen (danes osem milijonsko mesto je takrat štelo dva milijona prebivalcev; Suzhou, Jiangsu, n.d.). Tam sta iskala družbo sodržavljanov: »[Med sabo] sva govorila slovensko, [...] ampak to ni to, rabiš še malo več, zato sva rada šla v Šanghaj, kjer sva še kakšnega dobila [...]. Kmalu ugotoviš, da je tudi s partnerjem mogoče kar omejen besednjak.« Srečanja s sodržavljanji so »po zgledu številnih klubov drugih držav« (Gradivo 1; prim. Farrer, 2019) 9. novembra 2002 prerasla v Klub Slovencev Šanghaj, ustanovljen z namenom »povezovanja Slovencev v Šanghaju in na Kitajskem«, rednega sestajanja, pogovarjanja »o Sloveniji, dogodkih, povezanih s Slovenijo in drugih aktualnih dogajanjih«, izmenjevanja izkušenj »o delu, bivanju, turizmu in ostalih značilnostih Kitajske in njenih prebivalcev« ter podpiranja sodelovanj »med Slovenci in slovenskimi podjetji na Kitajskem« (Gradivo 2). Klub je torej zasledoval tri cilje: govoriti slovensko in gojiti nacionalnost v okolju, kjer so bili Slovenci prostorsko razpršeni znotraj Šanghaja in širše; spoznavati okolje, ki je bilo (vsaj nekaterim) kulturno neznano (Gradivo 3); ter pomagati si kot ekonomski akterji v specifičnem poslovnem okolju. Če je bila slovenščina zapisana v temelje kluba (v skladu s poročilom o ustanovitvi, ki je bilo hkrati vabilo, da se jim pridružijo še drugi), je bil pragmatični smoter kluba izmenjava poslovnih izkušenj. Štirje ustanovitelji kluba so bili namreč predstavniki podjetij: »Sedež [...] smo postavili v Šanghaj, ker v njegovi okolici živi največ predstavnikov slovenskih podjetij. Sestajanje kluba bo služilo izmenjavanju izkušenj, podatkov, svetovanju tako za službene kot osebne namene« (Gradivo 2).

Poleg družabnih so bili v središču vzpostavljanja in formalizacije vezi na širšem območju Šanghaja poslovni motivi. Poslovno okolje Kitajske je bilo namreč za novo prispela slovenska podjetja neznanka. Od različnih sogovornikov sva poslušala o primerih slovenskih podjetij, ki so se opekla, ker njihovi predstavniki niso razumeli navad, dokumentov ter napisanih in nenapisanih pravil. Iskanje sodržavljanov s poslovnimi izkušnjami na Kitajskem je bil zato pričakovani korak. Nekateri so se obrnili tudi na Veleposlaništvo Republike Slovenije na Kitajskem v Peking, od leta 2010 dalje pa tudi na Konzulat Republike Slovenije v Šanghaju, ki sta pomagala po svojih močeh. Klub Slovencev Šanghaj je bil torej poskus oblikovanja lastne platforme za reševanje poslovnih vprašanj; tako je bilo na primer vseh šest udeležencev na enem od sestankov kluba, ki je potekal v marcu 2003, zastopnikov slovenskih podjetij na Kitajskem (Gradivo 3).

Podjetja so bila različna: nekatera so imela na Kitajskem proizvodnjo, druga le predstavništvo, tretja so bila nabavno-izvozna itn. To kaže na različne načine vpetosti akterjev v kitajsko poslovno okolje, saj tovarniška proizvodnja pomeni

zaposlovanje množice delavcev v različnih vlogah (administracija, tehnološki postopki, tovarniški trak itn.), medtem ko mala podjetja in predstavništva lahko delujejo kot »one-man-band«. Poleg slednjih kot posamezniki, ki v kitajski ekonomiji iščejo priložnosti, delujejo še številni drugi akterji, kot so trgovski posredniki, kulturni delavci, učitelji, računalničarji in drugi strokovnjaki za specifična področja. Ti na Kitajskem ne predstavljajo podaljška slovenskih podjetij, temveč samostojno vstopajo na kitajski trg in iščejo priložnosti v hitro razvijajoči se potrošniški družbi. Ker slednji svoje dejavnosti samostojno tržijo in z njimi ustvarjajo individualne življenjske poti, jih imenujemo »podjetniki«, medtem ko predstavnike proizvodnih podjetij imenujemo »menedžerji«.

Zdi se, da so bili motor povezovanja predvsem drugi, prvi pa so se sporadično in glede na sprotne interese vključevali v skupinjenje, ki sva ga opisala zgoraj. Postaviti tovarno namreč pomeni postaviti nekaj trajnejšega, iskanje nižnih priložnosti (od umetnosti do visokotehnoloških inovacij) pa pomeni volatilno pozicioniranje glede na makro in mikroekonomsko okolje. Predvsem mladi v slednjem vidijo karierni potencial (prim. Kefala & Lan, 2022). Njihov preživetveni ekosistem predvideva mobilnost in zasledovanje priložnosti v različnih delih Kitajske. V nasprotju s tem se tovarna ne seli, menedžer pa mora v bližini tovarne ustvariti (začasni) dom.

Med prejemniki vabil v Klub Slovencev Šanghaj pa najdemo še eno skupino: sinologe (Gradivo 4). Leta 1995 so na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani ustanovili študij sinologije, ki je vključeval učenje kitajskega jezika na Kitajskem. V okviru študija so številni študentje več mesecev bivali na Kitajskem, posamezniki pa so se po študiju tja preselili zaradi zaposlitvenih možnosti, torej v duhu zgoraj definiranih »podjetnikov«. Toda nekatere sinologe moramo v predlagani klasifikaciji videti kot akterje poslovnega okolja »menedžerjev«. Ker ti (še) niso govorili kitajsko, so se namreč zanašali na tolmače, zato so posamezni sinologi sodelovali v tej vlogi. Čeprav v pričujočem članku sinologov ne postavlja v ospredje, jih izpostavlja kot pomembno skupino akterjev, tako zaradi zmožnosti premagovanja jezikovnih ovir kot zaradi različnih vlog v poslovnih procesih.⁷

S pomočjo dokumentov Kluba Slovencev Šanghaj in intervjujev sva identificirala tri tipe akterjev, pri čemer poudarjamo, da je med njimi določena prehodnost. Ker sinologe srečamo tako med »menedžerji« kot med »podjetniki«, se bova v nadaljevanju posvetila le slednjima dvema kategorijama. Med njima obstajajo določene razlike v načinih življenja in izkušanjih vsakdanjika priseljenih slovenskih državljanov na Kitajskem.

7 Poleg »menedžerjev«, »podjetnikov« in »sinologov« na Kitajskem prebivajo tudi predstavniki slovenske države, predvsem zaposleni na veleposlaništvu in konzularnem predstavništvu ter učitelji slovenskega jezika na izbranih kitajskih visokošolskih institucijah (Milharčič Hladnik et al., 2019, str. 125–128).

LOKALIZIRANA IZKUŠNJA PRISELJEVANJA: SUZHOU IN POSLOVNI KLUB ADRIA

Suzhou je v tem tisočletju doživel izjemno demografsko in ekonomsko rast zaradi industrijsko-razvojne cone Suzhou Industrial Park, ustanovljene leta 1994 na vzhodnem robu mesta, na strateški lokaciji z gravitacijo proti Šanghaju. Med Šanghajem in Suzhouom so v tem obdobju zrasle tovarne številnih mednarodnih podjetij, tudi slovenskih. Med letoma 2002 in 2011 so tam postavili tovarne Domel, Hidria, Iskra Avtoelektrika, Sinoslo Technology (skupno podjetje treh slovenskih podjetij: Iskra Zaščite, Iskra Mehanizmi in LeTehnika Kranj) in Wanox (italijansko lastništvo, slovenski menedžment), streljaj dlje pa še Kolektor. S tem je Suzhou z okolico postal eno od mest z večjo koncentracijo slovenskih državljanov na Kitajskem. Ker je mesto relativno majhno in ker so imeli priseljenci skupne izkušnje pri postavitvi in vodenju tovarn, je to vodilo k pogostejšim stikom in povezovanju.

Menedžerji tovarn slovenskih podjetij so bili slovenski državljani, ki jih je podjetje napotilo na delo v tujino in za to priskrbelo materialno osnovo. Menedžerje so spremljali tehnologi, ki so skrbeli za funkcioniranje in izboljševanje tovarniških linij in tovarniškega dela. Nekatera podjetja so zaposlovala posameznike za administrativno, komunikacijsko in operativno delo, za kar je bilo pomembno znanje kitajščine, zato v tem krogu srečamo nekaj sinologov (nekateri od njih so kasneje sami postali menedžerji). Nekateri so tja prišli z družinami, drugi pa so jo tam ustvarili s slovenskimi ali kitajskimi partnerji, zato je družina pomembno vplivala na njihov način življenja, kot tudi na medsebojno povezovanje. Če upoštevamo število slovenskih podjetij in z njimi povezan krog, lahko ocenimo, da je skupina štela nekaj deset ljudi, ki so imeli zaradi skupnih interesov in izkušenj dovolj razlogov, da so vzpostavili redne oblike komuniciranja in rituale srečevanja.

Obstaja nekaj strukturiranih oblik povezovanja, ki so jih izpostavljali sogovorniki. Zanje je bil pomemben komunikacijski kanal »Slovenci na Kitajskem« na superplatformi Weixin. Ustvarila ga je posameznica, ki je takrat prebivala v Suzhouu, vanj pa so (bili) vključeni številni posamezniki (v času naše raziskave je bilo članov več kot 300, med njimi sicer tudi ljudje, ki niso več živeli na Kitajskem). Drugič, v Suzhouu se je družabno življenje te skupine vrtelo okoli skupnih večerij v restavracijah in zabav v t. i. ekspanziji. Moškemu delu kroga je ostala v živem spominu nogometna ekipa, ki so jo organizirali za tedensko rekreacijo, z njo pa so se uvrstili v lokalno nogometno ligo. Od leta 2008 so vsako leto v Suzhouu organizirali »slovenski piknik«, na katerega so vabili vse Slovence na Kitajskem – tja so prišli tudi posamezniki iz Pekinga, Šanghaja in drugih mest. Na eni od fotografij s tega piknika (okoli leta 2013) lahko preštejemo 85 udeležencev. Tretjič, akterji iz Suzhoua so leta 2014 ustanovili Poslovni klub Adria, ki je formaliziral tamkajšnje dejavnosti slovenskih državljanov, kot se spominja sogovornica, pa je tudi organiziral obiske slovenskih tovarn na Kitajskem. Klub je torej deloval na poslovnem, kulturnem in športnem področju. Četrto, za starše je bilo pomembno vprašanje šolanja otrok in jezika. Z medsebojnim

druženjem so ustvarili okolje, kjer so bili otroci v stalnem stiku s slovenščino. Starši so med sabo tudi izmenjevali izkušnje o mednarodnih in kitajskih šolah, prizadevali pa so si tudi za kontinuirano vključenost otrok v kakšno izmed oblik učenja in ohranjanja rabe slovenskega jezika. Tako je slovenska država »z 19. majem 2013 [...] prvič vzpostav[ila] poučevanje slovenskega jezika [...] v dveh mestih, Šanghaju in Suzhou, kjer [je] prebiva[la] glavnina slovenske skupnosti na Kitajskem« (Milharčič Hladnik et al., 2019, str. 126).

Suzhou je torej lokaliziral relativno enovit sloj ljudi s podobnimi interesi in izkušnjami. Nezanemarljivo je dejstvo, da gre za predstavnike pomembnih slovenskih podjetij, ki so imeli finančne in druge vzvode, da so lahko trajno podpirali druženja. Kljub temu iz intervjujev sledi, da je še bolj od finančnih zmožnosti štel aktivni angažma posameznikov, v prvi vrsti »menedžerjev« iz jedrne skupine Poslovnega kluba Adria in njihovih družinskih članov. Družina je bila pomemben dejavnik njihovega povezovanja, kasneje pa tudi rahljanja lokaliziranih vezi v Suzhouu.

Tako kot se je z bliskovitim razvojem Kitajske skupinskost v Suzhouu razcvetela, je součinkovanje osebnih (družinskih) in makroekonomskih dejavnikov pripeljalo do njenega zamiranja. Družinske razmere nekaterih vidnejših akterjev so namreč pogojevale drugačne strategije: otroci, ki so vstopali v dobo študija, so se brez izjem odločali za študiranje izven Kitajske, zaradi česar so tudi starši začeli razmišljati o odhodu. Na to je vplivalo tudi zavedanje, da priselitev na Kitajsko nikoli ni bila »za vedno« in da je bilo že v začetku predpostavljeno, da bodo nekega dne odšli. Hkrati so nekatera vidnejša »slovenska« podjetja prešla v roke novih (neslovenskih) lastnikov ali pa se jim v novih okoliščinah upočasnjene ekonomske rasti (svetovna recesija in ekonomske spremembe na Kitajskem) proizvodnja ni več izplačala, zaradi česar je upadel tudi smisel obstoja slovenskih menedžerjev. Ukrepi za zajezitev epidemije covida-19 so bili nato za nekatere le še katalizator, ki je dokončno zakoličil selitev iz Kitajske. »Zlato obdobje« slovenske skupine v Suzhouu se je tako končalo. Vendar pa to ne pomeni, da v Suzhouu in okolici ni več slovenskih državljanov ali da ne vzdržujejo nekaterih omenjenih strukturiranih oblik povezovanja; nogometne ekipe sicer ni več – deloma zaradi pomanjkanja igralcev, deloma zaradi njihove starosti, kot nam je zaupal eden od sogovornikov – s »tradicionalnimi« jesenskimi pikniki pa še vztrajajo.

NIŠNE PRILOŽNOSTI KITAJSKIH METROPOL

Medtem ko so priseljenci v Suzhouu težili k tvorjenju skupine, so vsebinsko, ekonomsko in življenjsko drugače vpeti priseljenci njihovo prizadevanje opazovali z distance. Na primer: »Bil sem enkrat [na pikniku], pa ne vem, pa z otroci pridejo, galama [...]« Ali pa: »Slovenci v Pekingu so tako hladni, noben se ne druži [...], dol v Šanghaju se skoz dobivajo [...], pa imajo piknike, [...] tukaj [v Pekingu so] vsi mrtvi.« Številni so torej le okušali, pa še to včasih le v skupini Weixin, nacionalno skupinjenje priseljencev.

Razlogi za namerno ali nenamerno distanco so bili različni, od življenjskonazorskih, generacijskih in estetskih do profesionalnih in eksistenčnih. Mnogi so prišli na Kitajsko, da bi si ustvarili preživetje ali uspeli v kateri izmed množice porajajočih se tržnih niš, ki jih je v bliskovitem tempu ustvarjala tamkajšnja ekonomija. Eden izmed teh »podjetnikov« je izjavil, da jim je Kitajska omogočila biti Peter Pan, ker jim ni bilo treba odrasti, ker »karkoli si želel delati, je bilo možno, je bilo ful magično«. Skupno jim je, da jim je Kitajska predstavljala neusahljiv vir priložnosti, vir mnogoterih preživitvenih niš, za katere so imeli občutek, da jih znajo obrniti sebi v prid, pri čemer pa so njihove individualne zgodbe zelo različne. Poglejmo dva primera.

Mojca se je v Pekingu znašla iznenada. V evropski metropoli je doštudirala na polju kreativnih industrij in prejela nepričakovano povabilo, naj svoje delo razstavi v Pekingu. O Kitajski je gojila predstavo povprečne Slovenke ali Slovenca (»kolesa in onesnaževanje«), tam pa odkrila živahen umetniški svet. Bila je recesija, Evropa ni kazala priložnosti, zato se je odločila, da ostane. Trg je bil velik, raznolik, tudi zase je videla priložnosti za preživetje in zanimivo življenje. Kitajsko tistega obdobja je opisala kot državo neizmerne rasti, kjer si je našla ekonomsko gotovost na eni strani in priložnosti za avtorsko izražanje na drugi: »[Ž]ivim v zgodovinskem času, v zgodovinski državi in me šokira, da ni več Slovencev tukaj. Sploh takrat na začetku sem folklo govorila, da naj pridejo, zato ker je bilo res vse mogoče.« Po šestih letih je zaradi boljših poslovnih priložnosti Peking zamenjala za Šanghaj, čeprav ji je bilo žal za mednarodno umetniško sceno glavnega mesta: »[Šanghaj] je vse ful bolj biznis, folk živi v svojem, 'bubblu', hodijo ven samo zahodnjaki, hodijo samo v zahodne bare, branče in ne grejo nikamor.« Sama je veliko potovala (znotraj in zunaj Kitajske) in iskala mednarodna sodelovanja. Tudi v Sloveniji je bila pogosto – vez z matično državo je imela zanjo strateško vlogo, saj je predvidevala, da tuji državljani praviloma v nekem trenutku zapustijo Kitajsko (prim. Farrer, 2019). Pomembni so ji bili tudi stiki s slovenskimi sodržavljanji na Kitajskem, čeprav je ostajala na distanci, ker se ni želela zamejevati: »[Živiš] v nekem, kaj pa vem, svetu random, vse je enostavno zrihtat, jobi pridejo in to zanimivi, skočiš za vikend na Bali – če se ne poročiš in imaš potem tudi otroka ... Potem si zelo hitro streznjena z resnico. Ampak tudi je ful dobro mesto za začeti famijlo, dokler ne pride do osnovnošolske izobrazbe [ki je veliko finančno breme], je pač ful safe, medical je ful dobro [...]. Tako da, ja, težko je potem zapustiti, ker si navajena tega komforta.« Kot je še dodala, ko bo morala, bo odšla, ker svet je velik, zato se bo zagotovo nekje znašla, pa ne nujno v Sloveniji.

Tudi Andrej na Kitajskem živi po spletu naključij in izrazito dinamično. Kot *freelancer* je delal za velika nemška avtomobilska podjetja in pogosto obiskoval avtomobilske sejme, tudi na Kitajskem. Med zaprtjem v času epidemije covid-19 je bil v Sloveniji, ko ga je poklical znanec, ki je potreboval nasvet o Kitajski, ker je odhajal na službeno pot. Zanimalo ga je, kako lahko kolega potuje, ko pa je zaprto. Slednji ga je povabil zraven, v ekipo, ki se je odpravljala postavljati pomemben infrastrukturni projekt. A ko je ekipa zaključila delo, se z njo ni vrnil, ker ni želel nazaj v zaprto Evropo (Kitajska takrat še ni izvajala drastičnih covid-19 ukrepov), zato je obiskal

prijateljico, Slovenko na Kitajskem. Ta mu je svetovala, naj začne učiti angleščino, ker se tako preživljajo številni tujci (prim. Leonard, 2018; Lan, 2022b), in res mu je uspelo pridobiti delo v vrtcu, na popoldanskem tečaju in pri zasebnikih doma. Delo pa je bilo na robu legalnosti, ker je država omejevala tuje učitelje angleščine, kar je bilo »naporno, je pa [bilo] tudi zanimivo, [ker] ugotoviš, kaj vse se da, in potem sem se spomnil malo na čase bivše Juge, kako mi je mami razlagala, kako pač, kakor pravijo tukaj, vlada ima sistem, ljudje imajo pa način.« Tega nauka se je držal, in tako je zaradi ohranjanja vize začel študirati. Odločil se je za mednarodno trgovino, ker na Kitajskem vidi »veliko business opportunities, pa sem rekel, grem nazaj študirat, da dobim neko biznis izobrazbo«. Ker je iz Slovenije imel izkušnje iz organizacije dogodkov, se je lotil tovrstnega podjetništva – organizacije zasebnih zabav in tematskih večerov v klubih, restavracijah in trgovinah. A ker kot imetnik študentske vize ni smel prejemati dohodkov, se je spet znašel tako, da mu je račun posojala neka podjetnica. Tudi v Sloveniji ima podjetje, ne obremenjuje pa se z vrnitvijo: »[J] az sem rekel, dokler bo šlo, bo šlo, ko ne bo šlo več, pač ne bo šlo več [...]. [Č]e bom ostal tukaj, bom verjetno, ali bom z mojo [slovensko] firmo nekaj delal tukaj, ali pa bom tu odprl [novo], odvisno, kaj bo boljše, kaj bodo boljši pogoji.« Kitajsko vidi kot okolje, kjer bi lahko kot podjetnik tvegale več, kot je pričakovano v Sloveniji: »[Z]a biznis se mi zdi, da [Slovenci] ful nimamo te žilice, mi hočemo vse na safe, ful premalo je te: „Bom riskiral!“ Jaz mislim tako: riskiraš, zgubiš, ali pa narediš.« Kitajska ga v tem pogledu osvobaja.

Pričujoči akterji se izrazito razlikujejo od tistih v prejšnjem razdelku. Medtem ko »menedžerje«, njihov način življenja ter priseljevanje na Kitajsko ali odhajanje s Kitajske definirajo dejavniki proizvodnje in družine, tukaj predstavljene »podjetnike« definira predvsem sprotno odpiranje priložnosti na kitajskem trgu ter lastne potrebe ali želje. Zato lahko opazujemo njihove volatilne življenjsko-karijerne trajektorije, ki jih usmerjajo spremembe na trgu, pa tudi politike kitajske države, ki pomembno vplivajo na makro in mikroekonomska okolja. Zato tudi časovnica njihovega priseljevanja in odseljevanja na Kitajsko ne kaže krivulje, kot smo jo opazili pri »menedžerjih«, ki so v 2000-ih in malo kasneje beležili rast, nato pa upad, ampak so »podjetniki« tja prihajali in od tam odhajali enakomerno, saj je zanje vsako obdobje (celo obdobje koronavirusne epidemije) ustvarilo določene priložnosti.

DISKUSIJA

Priseljevanje slovenskih državljanov na Kitajsko je treba umestiti v zgodovinski trenutek razvoja kitajske države, ki je po letu 2000 pričela žeti uspehe ekonomskih in družbenih reform iz konca sedemdesetih let 20. stoletja in vstopila v obdobje največje gospodarske rasti in sprememb. Zaradi velikega obsega tujih investicij in hitro razvijajočih se potrošniških praks novonastalega srednjega razreda ter aktivnejše vloge Kitajske v globalnih ekonomskih in političnih procesih (npr. iniciativa

Pas in cesta) je prišlo do hitrega naraščanja priselitev na Kitajsko. Del teh procesov – ki jih lahko vidimo kot hkrati globalne (razvoj Kitajske kot gospodarske velesile in središča svetovne industrijske proizvodnje) in lokalne (transformacije kitajske družbe, pojav nišnih tržnih priložnosti, potrebe po specifični delovni sili ter nastanek priseljenjskih balončkov in prostorov v metropolah Kitajske) – so tudi priseljeni slovenski državljani.

Priseljenci iz Slovenije so na Kitajskem videni kot tujci, kot *waiguo ren* (uveljavljen kot nevtralen izraz za tujca ali tujko) ali kot *laowai*, ki je sicer bolj pogovorno, pa tudi bolj kontroveržno poimenovanje z možno slabšalno konotacijo (gl. Farrer, 2019, str. 38), sami pa se identificirajo v kategorijah, povezanih z »namenom« priselitve (npr. »ekspat«), sicer pa po nacionalnosti. A kot sva izpostavila zgoraj, se kljub njihovem nacionalnemu opredeljevanju slovenska nacionalnost na Kitajskem ne povezuje z zgodovinskimi ali sodobnimi kulturnimi imaginariji. Zato meniva, da ima slovenska nacionalnost v kontekstu Kitajske atribut nerazpoznavnosti, kar na različne načine vpliva na življenje in delo slovenskih državljanov v tej državi. Nacionalnost priseljencev ima namreč na Kitajskem pomembno družbeno težo, ker z njo tako državni uradniki in kitajski poslovneži kot prebivalci Kitajske nasploh povezujejo različne pomene, kulturne kapitale in stereotipe. Še več: nacionalnost nima pomembne vloge le za kitajske državljane, temveč tudi za same priseljence v njihovih interakcijah. Če spomniva na uvodno izjavo enega izmed sogovornikov: na Kitajskem ni vseeno, od kod priseljenci prihajajo; če so iz Amerike ali Nemčije, jih z nečim povezujejo, če pa so iz Slovenije, pa »se morajo dokazovati«. Slovenski državljani na Kitajskem nimajo javno vidnih nacionalnih klubov ali prostorov druženja, kot jih imajo zgodovinsko prisotni nacionalno opredeljeni priseljenci, npr. Angleži in Francozi (Farrer, 2019), ali pa sodobni nacionalno opredeljeni veliki investitorji v kitajsko gospodarstvo, npr. Nemci (Kratz et al., 2024). Slovenski državljani na Kitajskem so se svoje nerazpoznavnosti zavedali in jo na različne načine vključevali v priseljenjske strategije.⁸

V članku sva se osredinila na dve strategiji vključevanja slovenskih državljanov v kitajsko gospodarstvo. Na podlagi tega sva vzpostavila dve analitični kategoriji: »menedžerje« in »podjetnike«. Zavedanje o nacionalni nerazpoznavnosti je bilo izrazitejše med »menedžerji«, saj so bili ti v stalnih stikih z »menedžerji« drugih nacionalnosti. Tako so v intervjujih pogosto izpostavljali razliko med sabo in nemškimi državljani. Nemčija je ena izmed ključnih trgovinskih partneric Kitajske, leta 2022 je namreč skoraj 60 odstotkov vseh evropskih investicij na Kitajsko prišlo prav iz Nemčije (Kratz et al., 2024). Predstavniki slovenskih podjetij so se pogosto sklicevali na to, kako povezovanje, pa tudi podpora poslovnim procesom in druženju, poteka med nemškimi priseljenci. Predstavniki velikih nemških avtomobilskih podjetij so namreč ustanavljali močne nacionalne klube s širokim podpornim okoljem: od šol

8 Iz intervjujev je razvidna določena kulturna bližina med državljani držav nekdanje Jugoslavije, na primer obiskovanje Yugo Grilla kot »jugoslovanske restavracije« v Šanghaju ali vključevanje državljanov držav nekdanje Jugoslavije v zgoraj omenjeno slovensko nogometno ekipo v Suzhouu, vendar pa strukturiranega povezovanja med njimi nismo opazili.

in vrtcev do restavracij z nacionalno kulinariko in družabno-kulturnimi programi (Xinhua, 2020). Te prakse so bile zgled predstavnikom slovenskih podjetij, ki so skušali vzpostavljati lastne načine povezovanja, druženja in izobraževanja z nacionalnim predznakom, kot so bili Klub Slovencev Šanghaj, Poslovni klub Adria, pikniki in nogometna ekipa ter prizadevanja za šolanje otrok. Zanje je nacionalno povezovanje pomenilo tako izmenjevanje poslovnih izkušenj kot način angažiranja pri ohranjanju jezikovnih kompetenc njihovih otrok v slovenskem jeziku. Po drugi strani pri »podjetnikih« nacionalna neprepoznavnost v intervjujih ni prišla toliko do izraza, temveč so izpostavljali, da imajo v kitajski ekonomiji več priložnosti, kot bi jih imeli v slovenski oz. evropski. Nacionalna neprepoznavnost je zanje predstavljala možnost delovanja brez predznaka »razvpitih« nacionalnosti, kar pa ni nujno ovira za uspeh – kot se je izrazil sogovornik: »Če si Američan, pa mogoče ni [...] nujno [vedno] pozitivno«.

Med omenjenima kategorijama se kažejo tudi razlike v načinih lokaliziranja priseljenke izkušnje. Izkušnja je bila odvisna od tega, kakšne vrste vezi so priseljenci vzdrževali z matično državo. »Menedžerjem« so matična podjetja v Sloveniji omogočila materialno osnovo, s pomočjo katere so si lahko hitro uredili življenje na Kitajskem. Materialna sredstva za proizvodne prostore, najem stanovanja, šolanje otrok, potovanja med Kitajsko in Slovenijo itn. so olajšala tako samo priselitev kot bivanje na Kitajskem. »Menedžerji« so bili v dnevnem stiku s svojimi sodelavci v Sloveniji, saj so usklajevali delovne procese, naročila in tehnična vprašanja. Kljub naporni večurni časovni razliki je ta redna komunikacija pomenila stalno prisotnost »tu in tam hkrati«. Ti priseljenci so bili namreč dvojno lokalno umeščeni: na eni strani v lokalno okolje svojega matičnega podjetja v Sloveniji (pogosto manjši slovenski kraji), na drugi strani pa v lokalno poslovno okolje na Kitajskem (večinoma v Suzhouu in okolici, kjer je bil nameščen njihov proizvodni obrat). V okrožju, kjer so imeli tovarno, so bili v rednih stikih z vrsto državnih uradnikov in lokalnih predstavnikov (npr. industrijskega parka), hkrati pa so bili dovolj dobro obveščeni tudi o dogajanju v matičnem podjetju v Sloveniji. Ob tem so se prek zgoraj opisanih oblik srečevanja aktivno družili z ostalimi slovenskimi priseljenci. Po drugi strani so »podjetniki« vzdrževali manj formalizirane vezi s Slovenijo oziroma slednje zanje niso bile del delovne rutine, ker to za njihovo ekonomsko dejavnost ni bilo potrebno. Na Kitajskem so se primerjalno tudi manj zanašali na nacionalno povezovanje z ostalimi priseljenci iz Slovenije, saj za takšno povezovanje niso imeli skupnega interesa. Nekateri med njimi so gojili stalne vezi z družinskimi člani v Sloveniji. Morda bi jim lahko pripisali »prehodno naravnost« (angl. *transient mentality*; Vasconcelos & Miao, 2023), ker so se aktivno osredotočali na sprotne priložnosti in živeli v pričakovanju sprememb. Hkrati so aktivno gojili povezave z lokalnimi prebivalci, z njimi sodelovali v delovnih procesih in se z njimi veliko družili tudi izven delovnega časa, zaradi česar so se osebno identificirali z določenimi okolji Kitajske. Kot je to identifikacijo opisal eden izmed sogovornikov: »[S]em Pekinžan in vedno bom, to vedno povem, tudi Kitajcem, ne glede, koliko časa sem živel [v Šanghaju], Peking je moj hometown.«

Razlika v izkušnji priseljevanja slovenskih državljanov se nadalje kaže v različnih dinamikah ostajanja na Kitajskem in odhajanja s Kitajske. V obdobju poudarjenega odpiranja Kitajske navzven in močnega priseljevanja v prvih petnajstih letih 21. stoletja se je na širšem območju Suzhoua krepilo skupinjenje slovenskih državljanov, ki pa je kasneje upadalo. Razlogi za slednje so bili na eni strani generacijski in družinski (npr. vprašanje o nadaljnjem šolanju otrok po končani srednji šoli na Kitajskem), na drugi strani pa politični in ekonomski (spreminjanje Kitajske kot naložbenega in proizvodnega okolja ter spremembe v lastništvu slovenskih podjetij na Kitajskem). Trend zapuščanja Kitajske ni bil značilen le za slovenske priseljence; odhode »zahodnjakov« so zaznali tako raziskovalci migracij (Bickenbach & Liu, 2022) kot sogovorniki sami. Nekateri so nama npr. omenili, da je močno upadlo število otrok priseljencev v mednarodnih šolah. Domnevamo lahko, da so številni »menedžerji« na Kitajsko prišli v začetku milenija kot mladi ljudje brez družine ali z mlado družino, ob izteku prejšnjega desetletja pa so njihovi odraščajoči otroci že pogledovali za šolami drugje, s tem pa narekovali selitvene strategije celotne družine – to drži tudi za nekatere slovenske primere. Hkrati so nama »menedžerji« večkrat pojasnili, da je bilo na Kitajskem sčasoma vse manj potreb po vodilnih kadrih iz Evrope, zato so celo ekonomsko močnejša nemška podjetja tam zmanjševala svojo kadrovske prisotnost. Ta pogosto drag kader naj bi vse bolj nadomeščali visoko usposobljeni lokalni zaposleni, ki so se šolali v tujini, govorijo odlično angleško in, tako sogovorniki, lažje sodelujejo z drugimi lokalnimi zaposlenimi. Po drugi strani je na »podjetnike« močno vplivala stroga politika omejevanja stikov in gibanja med pandemijo covid-19 (še posebej v Šanghaju), ker je posegla v poslovne priložnosti. Pri prav vseh priseljencih pa je »šok (ne)mobilnosti« (Xiang et al., 2022) v času covid-19 močno vplival na vzdrževanje družinskih in nedružinskih vezi, kar je dodatno podkrepilo nekatere odločitve o vrnitvi v Slovenijo, ki so predvsem v kategoriji »menedžerji« postale dokončne. Prihodnost priseljevanja na Kitajsko je danes nejasna, a sodeč po nekaterih odzivih naših sogovornikov iz kategorije »podjetnikov« Kitajska še vedno – na nekaterih področjih celo vse bolj – ponuja številne nišne priložnosti, ki bi tja lahko privabile naslednje generacije slovenskih državljanov.

ZAKLJUČEK

Hiter gospodarski razcvet Kitajske v začetku 21. stoletja, ki je to azijsko državo ustoličil kot drugo največje gospodarstvo na svetu (po obsegu bruto družbenega proizvoda), je v zadnjih dveh desetletjih močno spodbudil priseljevanje na Kitajsko. V okviru tega procesa sva se avtorja prispevka osredinila na priseljevanje slovenskih državljanov in njihovo izkušnjo vsakdanjika na Kitajskem. Slednji se tam uvrščajo v navidežno nediferencirano gmoto »tujcev«, »zahodnjakov«, »belcev«, »ekspatov« in drugih sorodnih pripisov, ki pa je v resnici razložena po nacionalnem kriteriju. Slovenski državljani so za razliko od vidnejših nacionalnosti slabše prepoznavni

Evropejci, kljub njihovemu razmeroma majhnemu številu pa so nekateri razvili oblike skupinjenja.

Z metodo narativnih intervjujev, ki smo jih v letu 2024 opravili s slovenskimi državljani z izkušnjo daljšega dela in bivanja na Kitajskem, sva definirala dve analitski kategoriji: »menedžerje« in »podjetnike«. Gre za različne strategije vključevanja v (poslovno) okolje Kitajske: »menedžerji« so vodili proizvodne obrate slovenskih podjetij na Kitajskem, medtem ko so »podjetniki« iskali nišne priložnosti na ogromnem kitajskem potrošniškem trgu. Različni materialni temelji so vodili tudi v različne načine lokaliziranja priseljske izkušnje. Izpostavljenih kategorij pa nikakor ne gre razumeti kot strogo ločenih v izkušnji vsakdanjika, saj bi izkušnje sogovornikov pogosto lahko šteli v obe ali pa v nobeno izmed obeh kategorij.

Analiza časovnosti priseljevanja na Kitajsko je pokazala, da so izkušnje bivanja kot tudi povezovanja ter odločitev o nadaljnjem bivanju in odhodu rezultat tako makroekonomskih dogajanj v kitajskem, slovenskem in globalnem gospodarstvu kot tudi osebnih in družinskih odločitev. Za slovenske državljane je Kitajska nova priseljska destinacija, katere prihodnost je s tega vidika težko napovedati. Kot je pokazala raziskava, so nekateri, še posebej v času epidemije bolezni covid-19, Kitajsko zapustili in se vrnili v Slovenijo ali migrirali kam drugam. Obenem pa so drugi prišli na Kitajsko prav v vrtincu pandemičnih ukrepov in si tam ustvarili svoj prostor pod soncem, odločeni, da zaživijo svoje kitajske sanje. Smiselno se zato zdi, da bi bodoče raziskave priseljevanja na Kitajsko sledile prav njim in njihovim izkušnjam v obdobju vse večjih mednarodnih napetosti in gospodarskih negotovosti.

ZAHVALE IN DRUGI PODATKI

Raziskava, na kateri temelji članek, je bila izvedena v sklopu projekta »PopMed-Sus-Dev: Populacijska medicina in trajnostni razvoj« (ID: 101086139), financiranega iz mehanizma MSCA za izmenjave osebja v okviru programa Obzorje Evropa, programov »Dediščina na obrobjih: novi pogledi na dediščino in identiteto znotraj in okraj nacionalnega« (ARIS P5-0408) in »Etnološke, antropološke in folkloristične raziskave vsakdanjika« (ARIS P6-0088) ter projektov »Izzivi mednarodne delovne mobilnosti v nacionalnem kontekstu: Primer Slovenije« (J5-50182) in »Izolirani ljudje in skupnosti v Sloveniji in na Hrvaškem« (J6-4610). Avtorja se zahvalujeta Evropski komisiji in Javni agenciji za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS). Avtorja se zahvalujeta tudi urednicama revije *Dve domovini / Two Homelands* in anonimnima recenzentkama oziroma recenzentoma, predvsem pa sogovornikom in sogovornicam na Kitajskem in v Sloveniji, ki so raziskovalni skupini velikodušno odmerili čas za izčrpne pogovore.

Raziskovalni podatki so hranjeni na Inštitutu za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU.

VIRI IN LITERATURA

- ALLEA. (2023). *The European Code of Conduct for Research Integrity – 2023 Revised Edition*. ALLEA. <https://doi.org/10.26356/ECOC>
- A.S./STA. (2020, 28. januar). Na Kitajskem več sto Slovencev: Kitajski predsednik epidemijo označil za demona. https://svet24.si/clanek/novice/svet/5e306b47f27e0/na-kitajskem-vec-sto-slovencev?fb_comment_id=2500132933448421_3780889788706056
- Barabantseva, E. (2019). Marriage Immigration and Illegality in China's Ethnic Borders. V A. Lehmann & P. Leonard (ur.), *Destination China: Immigration to China in the Post-Reform era* (str. 21–44). Palgrave Macmillan.
- Bickenbach, F., & Liu, W. (2022). Goodbye China: What Do Fewer Foreigners Mean for Multinationals and the Chinese Economy? *Intereconomics*, 5(57), 306–312. <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2022/number/5/article/goodbye-china-what-do-fewer-foreigners-mean-for-multinationals-and-the-chinese-economy.html>
- Bofulin, M. (2022). Qiaoxiang 2.0: The People's Republic of China and Diaspora Governance at the Local Level. *China Perspectives*, 4, 7–15. <https://doi.org/10.4000/chinaperspectives.14313>
- Brady, A. (2003). *Making the Foreign Serve China: Managing Foreigners in the People's Republic*. Rowman & Littlefield.
- Brubaker, R. (2002). Ethnicity without Groups. *European Journal of Sociology*, 43(2), 163–189.
- Camenisch, A. (2022). Middling whiteness: The shifting positionalities of Europeans in China. *Ethnicities*, 22(1), 128–145. <https://doi.org/10.1177/14687968211058014>
- Camenisch, A., & Suter, B. (2020). Diverse Encounters: European Migrants' Contact Zones in China. V L. Akeson & B. Suter (ur.), *Contemporary European Emigration* (str. 138–156). Routledge.
- China Briefing. (2014, 11. december). *Employing Foreign Nationals in China*. China Briefing. <https://www.china-briefing.com/news/employing-foreign-nationals-china-new-issue-china-briefing-magazine>
- Čebulj Sajko, B. (2000). *Razpotja izseljencev: Razdvojena identitata avstralskih Slovencev*. Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Durnik, M. (2017). Slovenian Immigrants and the Ethnic Economy in Contemporary Canada. *Dve domovini / Two Homelands*, 46, 103–118. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-G3IMOCL3>
- Farrer, J. (2019). *International Migrants in China's Global City: The New Shanghailanders*. Routledge.
- Gov.cn. (2021, 11. maj). *Bulletin of the Seventh National Population Census (Notice on the 7th state census)*. Gov.cn. https://www.gov.cn/guoqing/2021-05/13/content_5606149.htm
- Haugen, H. Ø. (2018). Residence Registration in China's Immigration Control: Africans

- in Guangzhou. V A. Lehmann & P. Leonard (ur.), *Destination China: Immigration to China in the Post-Reform era* (str. 45–64). Palgrave Macmillan.
- Haugen, H. Ø. (2022). The Love Child and the State: Transnational Family Formation in Guangzhou. *NAN NÜ*, 24(1), 134–160.
- Haugen, H. Ø., & Speelman, T. (2022, 28. januar). *China's Rapid Development Has Transformed Its Migration Trends*. Migration Policy Institute. <https://www.migrationpolicy.org/article/china-development-transformed-migration>
- Kawashima, K. (2019). Japanese Labour Migration to China and IT Service Outsourcing: The Case of Dalian. V A. Lehmann & P. Leonard (ur.), *Destination China: Immigration to China in the Post-Reform era* (str. 123–145). Palgrave Macmillan.
- Kefala C., & Lan, S. (2022). End of the China dream? Young Western entrepreneurs' trajectories of leaving China during Covid-19. *Asian Anthropology*, 21(3), 197–210.
- Kratz, A., Goh, D. Sebastian, G., & Barkin, N. (2024). Don't Stop Believin': The Inexorable Rise of German FDI in China. *Rhodium Group*. <https://rhg.com/research/dont-stop-believin-the-inexorable-rise-of-german-fdi-in-china>
- Lan, S. (2022a). Between Privileges and Precariousness: Remaking Whiteness in China's Teaching English as a Second Language Industry. *American Anthropologist*, 124(1), 118–129. <https://doi.org/10.1111/aman.13657>
- Lan, S. (2022b). The foreign bully, the guest, and the low-income knowledge worker: Performing multiple versions of whiteness in China. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 48(15), 3544–3560. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2021.2021869>
- Lan, S., Sier, W., & Camenisch, A. (2022). Precarious whiteness in pandemic times in China. *Asian Anthropology*, 21(3): 161–170. <https://doi.org/10.1080/1683478X.2022.2099081>
- Lehmann, A. (2014). *Transnational Lives in China: Expatriates in a Globalizing City*. Palgrave Macmillan.
- Leonard, P. (2008). Migrating identities: Gender, whiteness and Britishness in post-colonial Hong Kong. *Gender, Place & Culture: A Journal of Feminist Geography*, 15(1), 45–60. <https://doi.org/10.1080/09663690701817519>
- Leonard, P. (2019). 'Devils' or 'superstars'? Making English language teachers in China. V V. A. Lehmann & P. Leonard (ur.), *Destination China: Immigration to China in the Post-Reform era* (str. 147–172). Palgrave Macmillan.
- Leonard, P., & Lehmann, A. (2019). International migrants in China: Civility, contradiction, and confusion. V A. Lehmann & P. Leonard (ur.), *Destination China: Immigration to China in the Post-Reform era* (str. 1–17). Palgrave Macmillan.
- Litman R. (2021, 27. avgust). *How China's New Ed-Tech Regulations Put Filipino Teachers in a Bind. Sixth Tone*. <https://www.sixthtone.com/news/1008300>
- Litman R. (2022). "Neutral" vs. "pure" accents: the racialization of Filipino and EuroAmerican teachers in China's online education industry during the covid-19 pandemic. *Asian Anthropology*, 21(3), 224–237. <https://doi.org/10.1080/1683478X.2022.2100069>

- Liu, G., & Ahl, B. (2018). Recent Reform of the Chinese Employment-Stream Migration Law Regime. *China and WTO Review*, 4, 215–243.
- Lukšič Hacin, M. & Mlekuž, J. (ur.). (2009). *Go girls! When Slovenian women left home*. Založba ZRC.
- Ma, K. (2022). Transnational White Masculinity on Chinese Social Media: Western Male Vloggers' Self-Representations During the Covid-19 Pandemic. *Asian Anthropology*, 21(3), 211–223. <https://doi.org/10.1080/1683478X.2022.2090054>
- Ma, X. (2019). *Educational Desire and Transnationality of South Korean Middle Class Parents in Beijing*. V A. Lehmann & P. Leonard (ur.), *Destination China: Immigration to China in the Post-Reform era* (str. 67–90). Palgrave Macmillan.
- Mathews, G., Lin, L. D., & Yang, Y. (2017). *The world in Guangzhou: Africans and other foreigners in South China's global marketplace*. University of Chicago Press.
- Mikola, M. (2005). *Živeti med kulturami: Od avstralskih Slovencev do slovenskih Avstralcev*. Založba ZRC.
- Milharčič Hladnik, M., Kožar Rosulnik, K., Ilc Klun, M., & Rogelj, B. (2019). *Dejanska in potrebna prisotnost tematike slovenskega izseljenstva v učnih načrtih v osnovnih in srednjih šolah Republike Slovenije: zaključno poročilo*. Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU. https://isim.zrc-sazu.si/sites/default/files/crp_porocilo.pdf
- Molek, N. (2019). *Biti Slovenec v Argentini: kompleksnost identifikacijskih procesov argentinskih Slovencev*. Založba ZRC.
- Pieke, F. (2012). Immigrant China. *Modern China*, 38(1), 40–77. <https://doi.org/10.1177/0097700411424564>
- Pieke, F., Ahl, B., Barabantseva, E., Pelican, M., Speelman, T., Wang, F., & Xiang, B. (2019, 27. november). *How Immigration is Shaping China*. MERICS China Monitor. <https://merics.org/en/report/how-immigration-shaping-chinese-society#:~:text=Foreign%20immigration%20in%20China%20is,are%20also%20on%20the%20rise>
- Repič, J. (2006). »Po sledovih korenin«: transnacionalne migracije med Argentino in Evropo. Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Suzhou, Jiangsu, China Metro Area Population (1950–2025). (n.d.). Macrotrends.net. <https://www.macrotrends.net/global-metrics/cities/20678/suzhou-jiangsu/population>
- Sier, W. (2022). Breaking All Moulds: Racialized Romance between White/Yang Women and Chinese Men. *Identities*, 30(6), 861–879. <https://doi.org/10.1080/1070289X.2022.2154013>
- Speelman, T., (2020). Establishing the National Immigration Administration: Change and Continuity in China's Immigration Reforms. *China Perspectives*, 4, 7–11. <https://doi.org/10.4000/chinaperspectives.11103>
- SURS – Statistični urad Republike Slovenije. (2024, 4. november). *Odseljeni državljani Slovenije na Kitajsko, Slovenija, letno (2000–2023)*. Podatki pridobljeni na zaprosilo od SURS.

- Toplak, K. (2008). »Buenas artes«: Ustvarjalnost Slovencev in njihovih potomcev v Buenos Airesu. Založba ZRC.
- United Nations Population Division (2020). *International Migrant Stock 2020 (Total Destination)*. UN.org. https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/files/documents/2021/Jan/undesapd_2020_international_migrant_stock_documentation.pdf
- Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu. (2024). *Slovenci po svetu: Kitajska*. Slovenci.si. <https://slovenci.si/drzave/kitajska>
- Vasconcelos, D. de O., & Miao, J. T. (2023). 'A stop on the train': the transient mentality of creative expats in Beijing, China. *Mobilities*, 19(3), 486–503. <https://doi.org/10.1080/17450101.2023.2270777>
- Xiang, B., Allen, W. L., Khosravi, S., Neveu Kringelbach, H., Ortiga, Y. Y., Liao, K. A. S., & Naik, M. (2022). Shock Mobilities During Moments of Acute Uncertainty. *Geopolitics*, 28(4), 1632–1657. <https://doi.org/10.1080/14650045.2022.2091314>
- Xinhua. (2020, 16. september). *Feature: German expats make northeast China their "second home"*. China Story. https://www.chinastory.cn/PCywdbk/v2/detail/20200917/1012700000042741600327369091939704_1.html
- Žigon, Z. (2003). *Izzivi drugačnosti: Slovenci v Afriki in na Arabskem polotoku*. Založba ZRC.

GRADIVA:

- Gradivo 1: Ustanovljen klub Slovencev, Šanghaj. Suzhou, b. n. l.
- Gradivo 2: Zapisnik 1. sestanka Kluba Slovencev Šanghaj. Šanghaj, 9. 11. 2002.
- Gradivo 3: Sestanek Kluba Slovencev Šanghaj. Šanghaj, 28. 3. 2003.
- Gradivo 4: E-poštna korespondenca Kluba Slovencev Šanghaj.

SUMMARY

“YOU FIND OUT WHAT’S POSSIBLE”: ECONOMIC OPPORTUNITIES AND STRATEGIES OF SLOVENIAN CITIZENS LIVING IN THE PEOPLE’S REPUBLIC OF CHINA

Martina Bofulin, Miha Kozorog

China’s rapid economic boom in the early 21st century, which has made the Asian country the second-largest economy in the world (in terms of gross domestic product), has given a strong boost to immigration to China over the past two decades. Within this process, the paper focuses on the immigration of Slovenian citizens and their experience of everyday life in China. In China, they are classified into a seemingly undifferentiated mass of “foreigners,” “Westerners,” “whites,” “expats,” and other related labels, which is, in reality, differentiated along national lines. Unlike more visible nationalities, Slovenian citizens are among the Europeans who are less easily identifiable by their national affiliation. Despite their relatively small numbers, some have developed forms of groupness.

Using the method of narrative interviews conducted in 2024 with Slovenian citizens working and living in China for a longer time, the authors defined two analytical categories: “managers” and “entrepreneurs,” which represent different strategies of integration into the (business) environment of China. The “managers” managed the Slovenian companies’ production facilities in China, while the “entrepreneurs” sought niche opportunities in the huge Chinese consumer market. Different material foundations have also led to different ways of localizing their immigrant experience. The two categories highlighted should by no means be understood as absolute differences in the experience of everyday life; often, the experiences of the interlocutors could be counted in both categories, or neither.

The analysis of the temporality of immigration to China highlights that the experience of everyday life and sustaining ties as well as the decisions to stay or leave are the result of both macroeconomic developments in the Chinese, Slovenian, and global economies on the one hand, and of personal and family decisions, on the other. For Slovenian citizens, China is a relatively new destination for migration, and it is difficult to predict the future of this immigration. As the authors’ research has shown, some, especially during the COVID-19 pandemic, left China and returned to Slovenia or migrated again elsewhere. At the same time, it was in the maelstrom of pandemic measures that others came to China and found their place under the sun there, determined to live their Chinese dream. It seems sensible, therefore, that future research on immigration to China should follow them and their experiences in a period of increasing international tensions and economic uncertainty.

DVE DOMOVINI • TWO HOMELANDS 62 • 2025

TEMATSKI SKLOP / THEMATIC SECTION

**MIGRACIJE IN RAZVOJ NA GORSKIH OBMEJNIH OBMOČJIH ŠVICE IN SLOVENIJE
(18.–20. STOLETJE) / MIGRATION AND DEVELOPMENT IN THE MOUNTAIN BORDERLANDS
OF SWITZERLAND AND SLOVENIA (18TH–20TH CENTURY)**

Luigi Lorenzetti

Migrations and Historical Development Paths—A Comparative Project Between Switzerland and Slovenia: Introduction to the Thematic Section

Fabio Rossinelli, Ricardo Borrmann

The Economic and Social Impacts of Colonial Emigration on Neuchâtel During the "Long 19th Century"

Janja Sedlaček, Marta Rendla

Long-Term Migration and Remittances in the Alpine District of Gornji Grad: Human Agency Amid Environmental and Social Constraints

Borut Žerjal

The Altruistic and Redistributive Effects of Emigration: Legacies and Benefices in Italian Switzerland (18th–19th Century)

Luigi Lorenzetti, Fabio Rossinelli

Return Migration and Real Estate Projects: Philanthropy or Speculation? The Examples of Le Locle and Locarno (Switzerland), From the Mid-19th Century to the 1910s

ČLANKI / ARTICLES

Aleš Bučar Ručman

Analiza priseljevanja v Slovenijo iz (in preko) držav nekdanje SFRJ z uporabo eklektičnega modela mednarodnih migracij

Claudia Schneider

A Conceptual Framework for Multi-Way Integration (MUWI) With a Focus on Residents' Multiple Identities and Intersectionalities

Majda Hrženjak

Seeking Care in the Neighboring Country: An Institutional Analysis of Transnational Care for Older People Between Slovenia and Croatia

Darko Ilin

Representations and Configurations of Multiculturalism in Louis Adamič's *The Native's Return*

Martina Bofulin, Miha Kozorog

»Ugotoviš, kaj vse se da«: Ekonomske priložnosti in strategije priseljenih državljanov Slovenije v Ljudski republiki Kitajski

Nadia Molek

Migration and Identity Processes of Slovenians in Argentina: A Literature Review

TEMATSKI SKLOP / THEMATIC SECTION

**POTOMKE, POTOMCI SLOVENSKEGA IZSELJENK, IZSELJENCEV TER OHRANJANJE
SLOVENSKEGA JEZIKA IN KULTURE V BOSNI IN HERCEGOVINI / DESCENDANTS OF
SLOVENIAN EMIGRANTS AND THE PRESERVATION OF THE SLOVENIAN LANGUAGE AND
CULTURE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA**

Biljana Babić, Marijanca Ajša Vižintin

Potomke, potomci slovenskih izseljenk, izseljencev ter ohranjanje slovenskega jezika in kulture v Bosni in Hercegovini: Uvod v tematski sklop

Damir Josipovič

Politično-geografski dejavniki selektivnosti notranjih (medrepubliških) migracij v SFRJ (1945–1991) kot primer pseudoprostovoljnih migracij, s poudarkom na Bosni in Hercegovini

Boris Kern, Marijanca Ajša Vižintin

Učenje slovenskega jezika in ohranjanje slovenske kulture v Bosni in Hercegovini

Jaroš Krivec

Srečanja s kolonialno Bosno: slovenski pogledi med evropsko superiornostjo in (jugo) slovansko domačnostjo

Biljana Babić

Slovenija in slovenski motivi v *Koledarju SPKD Prosvjeta* (1905–1947)

Dušan Tomažič, Alija Suljić

Demografske značilnosti tuzelskih Slovencev in njihova organiziranost

ISSN 0353-6777

9 770353 677013

ISSN 1581-1212

Založba ZRC